

Book digitalized by
Farooq Abbas Miana
for wasaib.com and
apnadera.com

دیرہ سندھ کنارے

سعید اختر سیال

دیرا سندھ کنارے

چن دی جگیوں سوجھل ونجے
رات تراوے تارے
بھکوں ہکاں مارے
سک دے جکھو پانی گولن
تھل تے ریت نہ تھارے
ہر شے نال اڈارے
بیٹ دی کپ تے پنڈے پکن
ہنجلن بھاء وچ سارے
تھیون لیکو انگارے
چھپروں سدی مونجھ مدامی
آس تھپندی گارے
ڈھاندی جھوک اُسارے
جیون اُتے موت دی کانی
ڈر بھدوروز اُلارے
ساہ تے ٹوکاں مارے
مَن گوں پارمتن دا چوسا
پانی پیٹھ اتارے
بیڑی بن لے تارے
ساڈے جوگ گوں سارے جگ وچ
آئی ہک جھاء وارے
دیرا سندھ کنارے

وسیب دانوحہ

لوک جو تھی گئے بونے

پئے نہ مٹیاں سونے

مکیاں چھیکو مان

وے بند راں کوہ گیاں

گدیاں رہیاں سندھاں

بھر دیاں گیاں کندھاں

تھیاں چھٹوں چھان

تے بن و ت روہ گیاں

سم پئے بلی سائیں

تھیاں آن بلائیں

ڈٹھیا کھا بھان

بھاگاں ڈوہ گیاں

اَرَمَان

لہہ گئے تاج اساڈے بر دے
بھٹ گئے راج بیانے
ماڑی محل دکانے
کن گئے بھاگ سوڑے ساڈے
کن تے لیکھ اگھانے
تھی گین درد پُرانے
بھٹ گئے مان تران اساڈے
بھٹ گئے ٹول بر ہانے
بھٹ گئے تحت شہانے
اکھیں ساڈیاں وانگ پندھیرؤ
گولن تاڈ نکانے
بٹ گئے پیرے پانے
شاں شاں ساڈے بندھ ساگردی
راگے راگ ڈکھانے
سُر نہ ساز سُجھانے
اساں پتتاں دے وچ رُل گئے
آکھین روز بُھانے
بیڑی باجھ نہانے
ساڈے مال بہاگ دیں راہواں
ڈیکھین اُجڑے بھانے
مال نہ رستے جانے
ساڈے تل ٹوں ساوِل اڈاگئی
سک گئے لیاں لانے
رُت نہ جو بن مانے

انکار

چاندی دا کھڑکار
مٹی پاتا ہار
سائیاں منجی کاغھ
آ پجو و نواڑ

کمی چنتے وات
زخموں وڑھی رت
پنڈے تے پئی جھات

عمران توں بک حال
لیر کتیر لباس
کجن تن پال
نیں پنڈے و نواڑ
نیں پنڈے و نواڑ او سائیں!
نیں پنڈے و نواڑ
فصل اپنی ساڑ

اَمْر

کئیں سُروتا کئیں پانیاں کوھنا
کئیں من مئیاں سنا
وَل کئیں ناہیں جہنا
بھل جئیں جیون کیتے جگ وچ
نچا جوگ جگاونا
اُوں نت کپتے راہونا
یا جئیں آندی پوج دے اندر
ہوں پچایا اپنا
اُوں وَل جیون پنا
اساں جیون ڈا سکھیو سے
اساں ہن ھ جیونا
ساگی سَنڈھو تھیونا

اُجڑیپ

مَن اُروارتے

بیٹھے بیٹھے

اکھیاں ہکا مورت گھیزی

پار دیاں تانگھاں

واہندا پانی

کھھی بیڑی

پاروں بیٹ تے کچے کوٹھے

ڈھاہ لگی

تھنے سارے ٹھیری

لوسی چوڑی

بھڑاند

بگھ ننگ نال بھڑاند کریندے
جکھدے گلدے سے ہنس سوہنے

میندھر پُنلے رانجھن ڈٹھے

مول سسیاں ہیراں

چمڑے ماس لویراں

بھریا آنت وڈیرا

بھن بھن تین دے ماس کھدوئیں
رتاں رنج چوئیں
سہ سکروڑ رکتوئیں جنداں
سوی وانگ بنوئیں
ڈینھاں وچوں راتیں پٹ کے
اکھیاں وچ پُروئیں
گھپ اندھا کھنڈوئیں

رات ساہاڑی زٹوں وانجی
سوی نیڑی جند
جھاء جھاء وِت کلوتر چایوس
آن ڈتے کئی وند
تخت تھیا ول بُورا بُورا
مٹی مٹی دیرا
آندر وکی
لکيا کیرا
بھریا آنت وڈیرا

چھیکڑ مُکھنئے سوگ

سکھ سیتاں دے میلے جمنن

چھیکو مُکھنئے سوگ

چھیکو مُکھنئے سوگ

اُنت ہریالی آونی ء

نی رہناؤن وُن پھوگ

چھیکو مُکھنئے سوگ

اوڑک پنڈھ وِچالے مُکھنئے

تھی وَنچنئے جوگ

چھیکو مُکھنئے سوگ

دَرمل پیار دا ودھد اوچنئے

گھڈا وَنچنئے روگ

چھیکو مُکھنئے سوگ

جھمِر وَجدی شرمہ اُتے

وَج نی سگنا جوگ

چھیکو مُکھنئے سوگ

ڈینھ اُبھرن گن پہلے سیدو

ڈیکھیں اُٹھسن لوگ

چھیکو مُکھنئے سوگ

چاتڑی

بے وِسی دے سینے اُتے
جیون پتڑی ہر ڈینھ چاڑے
پتڑی پٹھوں
آس چوانتی ہال کرا تگھی
آپنے تن دی ریت تپا دے
دانہ دانہ کر کے آپنے
سگھ دے پل پل
تتی ریت دے اندر بھننے
پل پل تہوک ترک رُنے

چیتھ

رُوپ پکاون کیتے بالو
سُرت سُنجان دی آوڑی
سُھ کوں پکے رنگ ءِچ رنگو
پک رنگ چاڑھوتا وڑی
تل دے نال گنڈھیدے تھیوو
سندھ چنہاں گُنی راوڑی
سُوبا پا کے جھولی کر ڈیو
دھرتی گُنوار دی ساوڑی
سندھ دا پانی ایویں جانو
جیویں نسی گاوڑی

دایا

جگ ھء وانگ ثور
بالن بن کے تھیون کیری
آساں بھور کھمبور
بھل نہ ملکن پور

متھے بھیڑا لیکھ
بھاء وچ آکھیں جھپوں پاوین
ساہون جگ داسیک
گولن سکھ دی ٹیک

سیٹاں ہتھ شکار
تاءتے ساریاں سکاں سگلن
آوے نہ ہٹھ وار
بھاڑا بھاگ وسار

ڈنڈنڈنڈ

بجھ کیتی ء جھات
جھ دے سارتے پگھ پکھیرو
گاؤن سُر پُر بھات
آکھن پُر گئی رات
آکھیں آپنیاں بھال
پنن! مسماں ہنن بندر دا ڈیوہ
سُدھ سوپے بال
ٹریو بھ دے نال

مَن مَو نَجے دی ڈنڈ
بھلکی ریت ء چ سکھ سیتاں دی
گھولن کپتے گھنڈ
اٹھی ڈنڈ پڈ نڈ

دریا

توں تاں ہیں دریاوے سائیں
واہوں والاواہ وے سائیں
واہوے سائیں

توں تاں ہیں دریا وے سائیں
مُن تارے دی اکھ دا تارا
تارے دی ہیں چاہوے سائیں
واہوے سائیں

توں تاں ہیں دریاوے سائیں
واہندے واہندے آپتے کپتے
آپ نیندیں راہ وے سائیں
واہوے سائیں

توں تاں ہیں دریاوے سائیں
تیڈے چوں رُوپ گوں ڈیہدے
چند وچ پوندے ساہوے سائیں
واہوے سائیں

توں تاں ہیں دریا وے سائیں
تیڈے مُن وچ و سدی سوتی
تیکوں کیا پُرواہ وے سائیں
واہوے ساہیں

توں تاں ہیں دریاوے سائیں
وسوں کپتے تیڈو ڈیہدن
جھوکاں بھاڑ راہوے سائیں
واہوے ساہیں

توں تاں ہیں دریاوے سائیں

دھیاں :

جیون دا سُنج ڈگر کو گھوں

کِکر جاوے

چھاں ستر اوے

کِکر آپنے پُتراں اَندر

نر چُجھلاوے

کنڈے چاوے

کنڈیاں دی ٹکوی وِچ دھیاں

پھل ہن پیلے

پنڈے نیلے

بیت

ڈکھاں اندر جندڑی سٹیو
بھڑوی راند بھنوئی واہ واہ
بھڑوی راند بھنوئی
کھیڑیں سنگ نہ لاگ نہھایو
اوڑک زہر چتوئی واہ واہ
اوڑک زہر چتوئی
جیون ہیر ہرا کے آپنا
رانجھن یا رچتوئی واہ واہ
رانجھن یا رچتوئی
من دارا رانجھن سچ ہی سچ
سچ کوں سانہ گھد وئی واہ واہ
سچ کوں سانہ گھد وئی
کوئی ہیر نہ کیس دی بانھی
جھر جھنگ بانگ ڈتوئی واہ واہ
جھر جھنگ بانگ ڈتوئی

اَکَلہ

مکھ نگری تے اکھیں جاگن

اُدھی رات داویلا

رُوپ پھہڑیندا سوچ نسا رے

سُنج مَن جنگل بیلا

اکھیوں مینگھ ملباراں وُٹھن

لاوِن تَن تے میلہ

سُول نبھایا سکھ دی گول ءِچ

رہیا مُول نہ ویلھا

تھیا اَنت اکیلا

جل پریاں

باڑے جتے ڈگراں اُتے
پیروں رانیاں ٹردیاں ویندی
گھڑے سر ڈھا کاں تے رکھ کے
پنگھر کولوں جھپیاں ٹریاں
ساڈی دھرتی دیں جل پریاں

جوگی بین و جا

(اجرتلوچڑدےاں)

جنگل پُپ ء

ایڈی وڈی وسوں ہونڈیں

جنگل دے وچ باداہپ ء

لگدے جیویں رات نین لنگھی

چارچرھارا اندھارا گھپ ء

تو نے دُھپ ء

جوگی کوئی

جنگل دا کوئی سنیں نہ سانول

نہ کوئی رانی روپ سلونی

جنگل دی ہر پک ہئے تھی گئی

آہٹی جھاء تے جیویں بوئی

گالھ ء ہونی

جوگی آ

جنگل دی چاہن پُپ چا پی

پک پک ذرے نال الا

بن وچ اے جیں جوت جگا

آ نہ سگے رات ولا

بین و جا

جیون ہک پہاج

عمران پچی توڑ

کیرھے کم دا ڈاچ

سکاں جندریں وات

جھتے چپ دا راج

چنڈی اوپرا مال

پنڈا ویل وِہاج

مٹی، دُھڑ نام

رکھے سر دا تاج

ایں توں چنگی موت

جیویں ہک پہاج

جیون رت

گرمی آئی ء

گرمی وچ جوتڑی بلدی واگھل پئی ء
آس پک تھئی ء

پہلھوں پکسین

جالیں اتوں پُچڈے پُچڈے لوک نہ تھکسین
مُون دریا تے
گھرو آسن آہٹی آہٹی وڈر لاتے
سانجھ بناتے

مَن دریا تے

لڈدی لڈدی جیویں راگ سنہی آتے
چھل چھل گاتے

باڑدے جھولے

آون سیتی ساون رت دے رستے کھولے
ڈھپ دے اولے

ساکوں تانگھ ء

ساون دی جو ساون ساڈی پکاما نگ ء
سکھ دی بانگ ء

کنیرا

پنڈے دی گندرتازی
دُھیسس وِچ سُکا وے
تڈیاں دے وانگ گھر دی
ان کچی جھت لکاوے
ساہوال داوان وٹ کے
چون دی کھٹ بنا دے
لکھاں دیں بندیاں اُتوں
سکھ بھور کے وتارے
انگلیں دی ڈاٹ اُتے
چھتاں دے چک سجاوے
ویڑے دی نکھ تے وِت وی
خوشیاں دارنگ نہ آوے

کرن

آسمان دے

ویک وچوں

سجھ دی سکی

جگ اُترا دھوں

جھاتی پاوے

جگ لکاوے

کرن سڈاوے

کانڈھ

تن ہ ۽ چھت آسانی سائیں
من چھت بیٹھوں جھوک
جھوکیں رات اندھاری سائیں
ڈر بھو چار چدھار
راخس ڈیشیں بھوت بالائیں
گھٹن ڈنڈوں دھاڑ
چیرکاں جھوک اُجاڑ
راخس بھوت بھاون کیتے
جھوک ۽ چ سوچ و چار
راتیں موں سچلاون کیتے
پٹھے پن دوکانڈھ
پندرہ سائیں تن آسانوں
ٹور کھنڈ یندا آ
من دی جھوک و سا

کل دا سوال

ہند ساڑ کے سوا
بھیڑے لیکھ توں وَا
وَل پتھراں دو ڈیکھ
ڈیکھاں پھٹنے کوئی دریا
جونیس تھیا پانی تار
وَل ہتھیں چا وڈان
سٹ پتھراں تے مار
بھنے پتھراں دے نال
ڈھانڈے گھرکوں اُسار
جو نہ چیتے پووی گالھ
ویندے اُج کولوں پچھ
آندے کل دا سوال

ماہیاں ماہی

سئیں وے سو ہنادرداں کہتے

توں داؤدردمان تھیوں

ماہی توں ماہان تھیوں

جیون بھانہڑ وَا توں کڈھیو

زرگن وچ نردان تھیوں

ماہی توں ماہان تھیوں

بھوگ نہھاگ داراج مکایو

بھاگاں دا بھگوان تھیوں

ماہی توں ماہان تھیوں

جھڑ بدلی دے وانگوں وٹھیوں

سُخ بر دی چند جان تھیوں

ماہی توں ماہان تھیوں

گمہڑ و سو بھ سہاگی بیوں

جیون داسامان تھیوں

ماہی توں ماہان تھیوں

پیار دا ٹولا جوڑنرايو

ٹولے دا اگوان تھیوں

ماہی توں ماہان تھیوں

مہا ڈکھ

تن چھمباں دا گھر
سرتے کل دا بار
پیریں سک دا کچ
ہتھیں مونجھ مہار
سولی اتے ساہ
کنڈیاں اتے جند
اکھیں دے وچ تھر
سوچاں دے وچ سندھ
منہ تے ٹھڈی پوہ
من وچ مچدی ہاڑ
ساڈا درد پہاڑ

میل

ڈینھ وَنج تھولا تھل وِچ تھاروں
روہی راہووں رات
دھمی وُل دامن دو آووں
ڈیکھوں سندنھ سوئل
تھیوے سکھ دامیل

مارڑو

وٹھیاں جھائیں سُنیاں ماہی
مٹیاں پڑی ساوِل
ساوِل اُتے ڈھولے گاندے
چانگ چہیندے چارڑو
آمل مارو مارڑو!

مٹی واس: محمد رمضان سیال

جم ڈیٹھ: یکم ستمبر 1939ء

مر ڈیٹھ: 20 اپریل 1990ء

مکان

ڈکھڑے تن دا جھور جھریندے

جھر گیوں بابا

جیون بھورا آنت بھریندے

بھر گیوں بابا

مٹی ناں دے شہر دو چھیکو

ٹر گیوں بابا

پل پل جیون آس

پل پل موت نراس بجن

هء پل پل جیون آس بجن

هء پل پل جیون آس

نویں نرت سینہوے سائیں

نویں وید دیاس بجن

هء پل پل جیون آس

ہتھاں وچ کٹکول اساڈے

اکھیاں وچ ارداس بجن

هء پل پل جیون آس بجن

هء پل پل جیون آس

ہر بندہ سنیا سی آج وی

بٹنگاں وچ سنیاں بجن

هء پل پل جیون آس بجن

هء پل پل جیون آس

آپنے لیکھ گون ڈیوہ آپنے

پل پل دی ورداس بجن

هء پل پل جیون آس بجن

هء پل پل جیون آس

چھو گون ڈیہدے شہر چھو بندے

سکاں تھیں بنواس بجن

هء پل پل جیون آس بجن

هء پل پل جیون آس

سک

نہ کوئی گھر نہ گھاٹ
نہ کوئی ڈینھ نہ رات
کہیں وی پل نہ رے
وت وی پندھ نہ کے
ہر پل ٹروی راہوے
تو نے ہر پل ساہوے
جگ وی اچ تے جھک
پیروں رانی سک

بیتھی

گونجاں دی گراٹ
نہ پتن نہ گندراں کاہیں
نہ جھگی نہ واٹ
کھمے کالی ہاٹھ

پھکڑے مُشک مُساگ
نہ سرتیاں نہ پینگھاں بیلے
نہ جو بن نہ بھاگ
ہکلا پے داراگ

مُونجھاں دا دربار
درد و جاوِن وِل وِل ٹلیاں
سکاں دا ڈُجکار
اکھیاں ہنجوں تار

مک چک

سین سائیاں دا
مک چک تھیو وں
میں ہاں اوگن ہارنماناں
بخت کولوں بے پرواہ میں
آپنی بخت دا پروانہ
آپنے ڈھرم داریاں کوں ڈے
میکوں بھاء وچ ساڑیں خیرے
بھل میکوں شدا د بنا ڈے
تیڈی بخت سن مکھ جوڑاں
آپنی دھرتی کوں پک ارم
گنی پرواہ نہیں ول کڈھ گھنیں
بھاویں میڈی چندوں روج

وقت

ہوین ساڈی راہ وچ اڑیاں

بھاویں پیریں نیل

خُردے خُردے اپڑویسوں

توڑتک ہر حال

وقت اساڈے نال

وانج

ساڙے ويٺڙے ساڙے گهر وچ

کريں دا ٻک وڻ

جهر ساڙي

ساڙا مالء

ساڙي ليکھ وچ کوئي

ايندي کاڻهي ايندا بھل

جيڪرھ وڻاں

هاڻوڪا

جيئن وچ پکڙي وڻ تي بھل

ساڙي ليکھي هاڻوڪا

نہ کوئي کاڻهي نہ کوئي بھل

سجھ

وَسْتِی وِیٹْرے ہر دم جیوے
رُتائں دا لُج پال
جیون تیج سچیندا راہوے
مانے ڈینھ دا بھاگ
ہر دم سچھ سجاگ

وڪا

نه رهي ڪيندي بيڙي باقي
نه ڪيندي سنڌاري
ڏاڏين ٻائين ديں ترڪين تے
لوڪاں عمر گزاري
آپني بيڙي ڪيں نه جوڙي
ڪيں نه سڪهي تاري
آپنه بيٺ ڪون ڪلهاسٽ ڪے
ٽر گئي خاقت ساري
جھگياں نه پرنپوا ڪيئا
ره گئي ريت ڪنواري
میں دريا ايس بيٺ دا بيلي
میں تے پارت باري
هڪ بک پاني توڙيس آڪھساں
بيٺ دي سنگت پياري

ساڈی نظم

ڈکھاں سی جیویں پک جوں

جیویں کالی مادملنگ دی

جیویں کوئی خالی کشکول

جیویں اُر تھی کیں بے وِس دی

جیویں نوے دا کوئی بول

داڈی نظم پٹ پٹ ڈے

تک دے اساں وانجے ڈھول

اساں پڑوں یا نہ پڑوں

ساڈے اندر باہر ہوں

رُت

اساں سِنْدھُو

ساڈا کمِ وِوگِ وِوگِ وِوہون

اساں وِوہسون

دھرتی دے سُنجِ باراں اُتے

ساڈے وِوہونِ دی پُہنِ رُتِ وِ

مَتَام

تڑی سڑک ہاں نال لا کے
بک گھڑ و دی لاش کوں رووے
ارماناں دی ٹھڈ نال جرڑی
رت بُر بک دے پیریں پووے
اڈا اڈسکے پتریں وانگوں
سنداں اندر جھاٹ پیں ڈیون
آفسر خان وڈیرے توڑیں
لاش غریب ول جھنڈا چا کے
کیں گھڑ و دے روپ وچ آوے
ول کئی سڑک کیں گھڑ و دی
لاش کوں آمنے ہاں نال لاوے
ماواں اپنے سینے کٹن بھیشیں شو دیاں سرتے پن
دھرتی ساری وین کرے

پانڈی

ہاں دے زور تے گاڈی گھیلی
ڈھڈ بھیرے دے اوکھ کنوں
اکھیاں ڈیکھ نہ تھکیاں سہنے
تو نے وانجیاں سوکھ کنوں
ہک ویلے دی بچ نہ تھیوے
ڈھیا جو کجھ موکھ کنوں
سکے ٹکراں دی بس سنگت
من مٹیاں تیں کوکھ کنوں

فذر

ڈیوے مسے

تارے مسے

چن ڈلاہوں لتھا

بجھ ڈبھاروں مکھ ڈکھلایا

دھرتی سو جھلوں رنگی

رات غماندی لنگھی

موکلیج

رام نگر وچ رام کوں سائیں
پے گئے انت بدلاون
چار چدھاروں رت دیں نہراں
رت نال رزگا ساون
رام دے ناں تے پے جتنا کوں
رت تیرتھ وچ دھاون
واہ جو رام پریت بنایا
انساناں کوں راون
اے جنہیں سیوا کولوں ودھء
ہک انسان بچاون
لوک بچاون کیتے پووے
جیکر رام موکلاں
موکل ڈیو، جگ کوہون توں
چنگے رام موکلاون

گہرو سبھ دی وانگ

بجھلپے دی ڈیوے بانگ

گہرو سبھ وانگ

سبھ کوں سبھ دی تاگھ

دریا واپن مو جاں مانے

سوہنے ورشن ساگ

گہرو سبھ دی وانگ

سبھ کوں سبھ دی تاگھ

جھیر و تاگھے سبھ دیاں راہواں

بوحا تاژن چانگ

گہرو سبھ دی وانگ

سبھ کوں سبھ دی تاگھ

کانی رات دے والاں وچے

سو جھل سنھوی ماگھ

گہرو سبھ دی وانگ

سبھ کوں سبھ دی تاگھ

جیون کنوار کوں جیون ڈیوے

سناھ سنہڑے ساگ

گہرو سبھ وانگ

سبھ کوں سبھ دی تاگھ

چاہوے کر ڈکھلاوے جگ دا

پینڈا ہک بلاگ

گہرو سبھ دی وانگ

سبھ کوں سبھ دی تاگھ

میلہ

تڑے ڈاگراں تے چڈھاں
کالے بدلاں دی نکار
ٹھڈڑی ٹھڈڑی چھاں کرئی
مٹھڑیاں مٹھڑیاں دیلا چلیں
تڑی دھپ نال سگلا ہویا
گوٹھ سارا
ٹھڈڑے مٹھڑے جھوڑاں نال
جیویں ٹھری
لوک اٹھیں
چرچدے ابا بیلاں وانگوں
باہر نکسن
بھڑیں پیسن
ڈھولے گاسن
تے نکدے بالک
دو دی دو دی چڑیاں وانگوں پلکس
اتے بھجسن اتے بھجسن
آلیاں بھو الیاں
تے کوکلاں دے گھنڈ بدھیں
ساڈے ڈگر ول تڈھاں تڑے ن
ٹھڈڑے تھیں
ٹھڈڑی ٹھاڈل تے تڈھاں
ہک وسوں ہوسی
میلہ ہوسی